

Gilder og Skikke.

Om Gilder og Skikke er det saa heldigt, at der findes nogle Optegnelser af en Mand, som selv har været med til Gilderne i Sallinge. Det er Vilhelm Larsen fra "Borgen" paa Kirkelunget. Han er født 1863 og døde i December 1944. Som ung Karl tjente han et Par Aar i Sallinge omkring 1880 og lagde allerede dengang nøje Mærke til, hvad han saa og hørte. Omtrent 50 Aar senere har han nedskrevet, hvad han huskede om de gamle ~~Skikkex~~ Gilder og Skikkene, som knyttede sig til dem. Det er disse Beretninger, der gengives her med enkelte mindre Ændringer. 1880 er ganske vist ikke nogen fjern Fortid, men dog fjern nok til, at de gamle Skikke endnu var bevaret i samme Skikkelse som i lange Tider forud. Hvad Vilhelm Larsen derfor oplevede i Sallinge omkring 1880, er i det væsentlige det samme, som var Skik og Brug i Byen og andre Steder i Slægtled tilbage. Saa konservative var de gamle, at de ikke vovede at bryde med, hvad der var dem overleveret fra deres Forældre, Bedsteforældre og Oldeforældre, og først da der kom en udenbys, en fremmed Mand med nye Ideer til Byen, kom der Brud paa de gamle Traditioner.

Vilh. Teglmesters Erindringer.

I Sallinge var der 22 Gaarde, 24 Huse med Jord og 5 & 6 jordløse Huse. Byen var inddelt i 3 Barsellav, og til hver af disse Lav hørte 7 & 8 Gaarde og 8 & 9 Huse. Bryllups- og Begravelseslavet var derimod noget anderledes. Var det en Gaardmand, der gjorde Bryllup, var alle Byens 22 Gaarde med samt de 8 & 9 Huse, der hørte til Barsellavet.

Et Bryllup blev saa vidt muligt berammet til at skulle holdes paa en Fredag, og i Bryllupsgaarden var der i Dagene forud for Brylluppet en Travlhed uden Lige. Byen Skafter og Kokkekone blev hentet samt et Par Huskoner til at gaa i Bryggerhuset, det vil sige til at vaske op og andet Rengøringsarbejde. Fra Nabogaarden ankom 4 & 5 Forbordspiger og 4 unge Karle til Skønkere. Alle disse skulde i Forening med Gaardens Folk være behjælpelig med Anretningen til Brylluppet. Skafteren var den fungerende Hushovmester. Alt det Tøj, der skulde anvendes i Bryllupsgaarden, skulde laanes i Byen, saasom Borde, Bænke, Stole, Fade, Taklærkener, Flasker og Glas, Knive og Gafler, og alle de nærmeste Gaarde og Huse maatte rykke ud med omtrent alt, hvad de havde af slige Genstande. Skafteren førte Kontrol og Regnskab med det laante, og det forskellige Tøj blev mærket, saa godt det lod sig gøre. Knive og Gafler, Glas og Flasker og lignende Genstande blev mærket med Paabinding af forskelligfarvet Traad.

Gaardens Storstue blev ryddet for al dens Bohave, og Loen blev draget, det vil sige overtrukket med Lagener. Da Storstuen aldrig var tilstrækkelig stor til at kunne rumme alle Bryllupsgæsterne, skulde en Del af disse spise i Loen, og paa Bryllupsdagen var der tillige en Underskaffer kaldet "Skrubskaffer", som førte Tilsyn med Loen. Ved enkelte sjældne store Bryllupper kunde det ogsaa indtræffe, at Dansen kom til at foregaa baade i Storstuen og Loen. Musikken, der altid ved større Bryllupper plejede at bestaa af 4 Mand, blev saa fordelt paa de to Steder.

Forudsat at Brylluppet blev holdt paa en Fredag, kom Byens unge Piger Mandagen forud til Bryllupsgaarden med Mælk til Bagning, og Onsdagen derefter var der Føringsgilde. Paa Føringsdagen kom Gaardmændene hen paa Eftermiddagen kørende til Bryllupsgaarden med hver $\frac{1}{2}$ Tønde Øl af bedste Sort. Mændene blev budt ind paa en Hjertestyrkning, medens Skænkerne læssede Øllet af Vognen og anbragte det i Ladebygningen samt smagte paa de forskellige Tønder for at bedømme dets Kvalitet. Hen mod Aften ankom Føringspigerne med Føring. Føringen bestod for en Gaardmands Vedkommende alt ialt af $\frac{1}{2}$ Tønde Øl, 2 Pund Smør, en Snes Æg, nogle Høns, en And eller Gaas, en Lamme-fjerding eller eventuelt et Faarelaar samt Fløde og Mel til Suppeboller. En Husmand førte noget nær paa samme Maade, dog med Fradrag af Øl, Mælk og Fløde.

Ved Aftenstid ankom Byens unge Karle for at danse med Føringspigerne, og Føringsgildet tog sin Begyndelse. Ved dette Gilde blev Deltagerne beværtet med Kødsuppe og Kød med Peberrodssovs, og efter Maaltidet var der Dans i Loen saalænge Ungdommen ønskede det, og af og til om Natten blev der omhaaret Forfriskninger af Smørrebrød og godt Øl samt efter Behag Kaffe.

Var Brudgommen fra en anden By, kom der ogsaa Føring fra Lavet i denne By.

Paa selve Bryllupsdagen var der en ubeskrivelig Travlhed; længe før Dag var alle de fungerende i Virksomhed. Skaffer, Skrubskaffer, Kokkekone og Bryggerskoner samt Skænker og Forbordspiger løb i travl Virksomhed om mellem hverandre. Ogsaa nogle Husmænd og Indsiddere var ankommet som Hestepassere og for at være behjælpelig med at passe Gaardens Kreaturer. Hen paa Morgenstunden kom Kime-drengene, 6 af Nabo-drengene, der var bestemt til at kime med Kirkeklokken, og efter at de havde spist Frokost, samt var blevet forsynet med en Ladning Smørrebrød til videre

35
Fornødenhed, begav de sig til Kirken, og hen paa Formiddagen begyndte Kimningen, som siden fortsattes med de reglementerede Afbrydelser, indtil Vielsen var forbi, og Brudeskaren var naaet tilbage til Bryllupsgaarden. Ogsaa hen paa Morgenstunden kom Musikanterne, og efter at have spist Frokost begyndte de at prøve deres Blæseinstrumenter. Efter et Præludium tog de Opstilling ved Indgangsdøren.

Op paa Formiddagen Kl. ca. 9 begyndte Bryllupsgæsterne at indfinde sig. Hver Gang en Vogn rullede ind i Gaarden, blev den modtaget med Musik. Manden i Gaarden stod i Døren for at modtage Gæsterne. Naar Brudgommen ankom, kom Bruden og hele Familien ud for at modtage ham.

Alle Vogne, der ankom, kørte med flyvende Fart ind i Gaarden og op for Døren. Man har endog Eksempel paa, at en meget forhidsig Kusk har været saa uheldig at vælte sit Herskab ind ad Døren.

Efterhaanden som Bryllupsgæsterne indfandt sig, kom de ind at spise Frokost. Hestepasserne tog sig af Hestene, og Kuskene fulgte med Herskaberne ind at spise. Ved Frokosten, der bestod af allehaande kolde Retter, var Stemningen allerede udmærket, og lejlighedsvis blev der drukket rigeligt. De der var færdige med at spise tog indtil videre Opstilling i Gaarden nærmest for at tage Heste og Vogne i Øjesyn.

Bryllupstoget.

Hen mod Middag, og efter at alle Gæsterne havde spist Frokost, begyndte Skafferen at tage Bestemmelse om, i hvilken Orden det store Vogntog, som Regel henved 40 Vogne, skulde køre til Kirke, og efter at Planen var lagt, begyndte Vognene at rulle op for Døren. Paa første Vogn kørte Musikanterne. Det var altid Gaardens eget Køretøj, den første Vogn. Paa de næste Vogne kørte Brudepigerne, og derefter kom Brudgommens Vogn; efter denne kørte Næstefolkene, to Næstemænd og to Næstekoner. Først i Slutningen af Vogntoget kørte Bruden. Efterhaanden som en Vogn var blevet læsset, forlod den Gaarden i strygende Fart, hvad der havde til Følge, at de sidste Vogne, der altid blev noget forsinket, maatte køre over Evne for at naa at slutte til Toget.

Under Musikkens Toner for det store Vogntog frem i vild Fart. Tætte Støvskyer rejste sig paa Vejen, Klokkerne kimed, Hestene fnyste og sprang for Vognene, medens Skummet fløj fra deres Bidsler og lagde sig som Sne langs Manke og Ryg. Naar Optoget kørte forbi Kroen, kastede Brudgommen Penge til den der forsamlede mængde, der var kommet tilstede for at se paa Stadsen. Penge blev siden paa Brudeparrets Velgaaende

37
drukket op inde i Kroen.

Paa Vejen til Kirken betragtede Gaardmændene med Velbehag de fnysende og dansende Heste. Forud for Brylluppet var der truffet Forberedelser. Hestene var blevet velplejet og velfodret, for at de paa Bryllupsdagen kunde danse og springe lystigt for Vognene, og kun de bedste Heste blev anvendt ved slige Løjligheder.

Efter at Bryllupstoget var ankommet til Kirken, og alle var kommet af Vognene, ordnede Optoget sig paa følgende Maade: Brudepigerne og hele Ungdommen tog Opskilling Par om Par, derefter Brudeparret, saa Næstefolkene og derefter Familien og den øvrige Del af Lavet, alle parvis. Toget sluttede undertiden med nogle faa uparrede. Hele Skaren spadserede saa ind i Kirken med Ungdommen i Spidsen. I Kirken tog Ungdommen Opstilling i to Rækker paa Kirkegangen, og Brudeparret spadserede mellem Rækkerne op til de øverste Stole, hvor de tog Plads. Derefter tog alle Mandspersoner Plads ved den ene Side i Kirken, og Kvinderne ved den anden. En Salme blev sunget, og efter denne traadte Brudeparret frem foran Alteret. Præsten stod ved Alteret og holdt Vielsestalen, og efter at Ceremonien var tilende, blev der atter sunget en Salme. Derefter gik hele Skaren op for at ofre, i samme Orden som de gik ind i Kirken, kun med den Undtagelse, at Brudeparret og Næstefolkene kom foran. Oftringen faldt som Regel saaledes ud: Brudeparret gav hver en Daler, eventuelt en Specie til Præsten og ligeledes til Degnen, derefter fulgte Næstefolkene med hver en Daler eller 3 Mark, det øvrige Følge gav fra 4 Skilling og op til en Mark. Medens Oftringen stod paa, afsang Degnen en Salme. Efter Oftringen tog hele Skaren atter Plads, og Præsten traadte frem og messede. En Salme blev atter sunget, og saa kom Præst og Degn og lykønskede Brudeparret, hvorefter hele Skaren forlod Kirken, i samme Orden som den kom ind med Ungdommen foran. Ude paa Kirkegaarden traadte Ungdommen af i to Rækker og lod Brudeparret med hele det øvrige Følge spadserere mellem Rækkerne. Derefter fandt Lykønskningen Sted.

Hele Brudeskaren steg nu atter til Vogns, og Brudeparret kom paa den næst forreste Vogn. Paa første Vogn var Musikken, og Toget ordnede sig denne Gang saaledes, at Brudepigerne kom paa de sidste Vogne.

Det store Vogntog satte sig atter i Bevægelse, og de dansende og springende Heste for atter frem ad Vejen. Hjemkørslen blev til en Kapkørsel som til et Væddeløb.

28

I endnu ældre Dage var der ogsaa Forridere ved Bryllupper. En af de sidste Gange de har været anvendt paa disse Egne, var da Gaardmand Lars Andersen i Nybølle i 1864 havde Bryllup. Hans Brud var fra Allested, og Brylluppet stod der. Om Morgen den da Forriderne red Brudgommen i Møde, naaede de omtrent til Nybølle. Forridernes Tal ved et Bryllup var ca. 20. De havde den Opgave, at de om Morgen skulde ride Brudgommen i Møde, og naar de havde mødt ham, red de tilbage til Bryllupsgaarden for at melde hans Komme, og siden igen ud at møde ham, alt efter Omstændighederne og den Fart Brudgommen ankom med. Paa Vejen til Kirken red Forriderne foran, og i Optøget ved Kirken skulde de spadserere med Brudepigerne. I ældre Dage havde disse ogsaa store Blomsterbuketter i Hænderne, naar de kørte til Kirken, ligesom det ogsaa alle Dage har været Skik, at Brudepigerne forud for Brylluppet pyntede Kirken, hvorfor de ogsaa tillige blev kaldt Smykkepiger.

Naar Bryllupstoget var kommet tilbage til Bryllupsgaarden, spredtes Vognene. Nogle Kørte hjem, andre spændte fra i Nabogaardene.

Festmaaltidet.

Her paa Eftermiddagen tog Festmaaltidet sin Begyndelse. I Storstuen sad Brudeparret tilbords, og paa begge Sider af dem sad Næstefolkene samt Brudeparrets nærmeste Familie, Degnen og muligvis Præsten og andre ligestillede. De der ikke var Plads til i Storstuen spiste i Loen, og her var Stemningen som Regel højest. Retterne var følgende: først Kløsesuppe, d.v.s. almindelig Kødsuppe med Køduller og Meluller, efter Suppen fulgte flere Slags Steg og til Slut en 3 - 4 Slags Kage. Ved Bordet skar efter den Tids Skik Gæsterne selv Stegen i Stykker. Degnen, der deltog i saa godt som alle Sognets Gilder, var gerne en udpræget Mester i Forskærekunsten og kunde i et Nu partere en And eller en Gaas; den Sikkerhed, hvormed han altid udførte dette Hverv, vidnede om en omtrent daglig Øvelse. Det skal ogsaa have været ved en slig Lejlighed, at en madkær Præst skal have sagt om en Gaas, at den var et noget upassende Stykke, da det var vel rigeligt til een og dog for lidt til to. Drikkevarerne bestod i Reglen i godt kraftigt hjemmebrygget Øl og ellers Brændevin. Undertiden skænkedes der Vin eller Mjød for Kvinderne. Ved Brudebordet blev der skænket Vin, i ældre Dage Mjød. Skænkerne skulde ikke alene skænke, men ogsaa flittig nøde Gæsterne til at drikke.

Stemningen var altid fortrinlig. Folk besad i hine Dage et sjældent godt Humør. Samtalen gik muntert, den ene godmodige Vittighed faldt drøjere end den anden, og den ene Lattersalve afløste den anden. Folk spiste meget og drak godt.

Under Maaltidet blev der spillet over Borde, og en Tallerken gik rundt blandt Gæsterne, hvori der indsamledes Penge til Musikanterne.

Musikkens Toner blandede sig med Gæsternes Latter, Folk var forhen mere livlige og muntre end nu. Kløgt og Viðdom foreges, men Munterhed dør bort. En Skavank havde derimod Fortiden, at den altid blandede sine Samtaler med temmelig drøje Eder, der var et Udslag af Overmod.

Bordbøn og Bryllupsgaver.

Ved Festmaaltidets Slutning traadte Skafteren frem paa Gulvet og bad en Bordbøn, der altid sluttede saaledes:

"at om der havde været Mangler nogetsteds, da var det ikke deres Skyld, som det skulde lade (give), men fremfor alt min og mine Medtjeneres Skyld, som Maden frem skulde bære og Opsyn skulde have."

Efter Bordbønnen blev der sunget en Salme, og derefter blev Brudegaven lagt. Den bestod altid i Penge. En Gaardmand gav en Specie (4 Kr.), en Husmand en Daler (2 Kr.)

Efter at Brudegaven var lagt, blev der takket for Mad, og der opstod altid ved samme Løjlighed et helt Virvar. Der skulde siges Tak for Mad til alle, ogsaa til Bryggerskonerne. Naar dette Virvar var vel overstaaet, gik man i Gang med at rydde ud af Storstuen og gøre klart til Dansen. Musikanterne stemte og prøvede Instrumenterne, Brudepigerne stillede sig i Kreds paa Gulvet hver med et Lys i Haanden, og nu tog Brudedansen sin Begyndelse. Først dansede Bruden med Skafteren dernæst med Brudgommen og saa med Næstemændene, siden med alle Mænd og Karle af Familien. Derefter slukkede Brudepigerne deres Lys, og den egentlige Dans begyndte. Bruden klædte sig om, og Mænd og Karle trak Frakken af, Musikanterne kastede ligeledes Frakken og sad med blotte Skjortearmer. Dansen gik med Liv og Lyst, og alt medens der dansedes, gik Skænkerne om med Øl og Brøndevin og nødte flittigt Gæsterne til at slukke Tørsten. Dansen fortsatte med livlig Larm til langt ud paa Natten. Ved Dansens Ophør blev Gæsterne bevertet med Smørrebrød og Kaffe, før de forlod Bryllupsgaarden.

Om Lørdagen var der Andendagsbryllup. Det tog sin Begyndelse noget over Middag med et Festmaal tid, og siden dansedes der som paa den første Dag med Undtagelse af Brudedansen. I Andendagsbrylluppet var det nærmest Ungdommen, der deltog.

Om Søndagen tog Brudeparret som unge Folk til Kirke, og om Eftermiddagen var der Trediedagsbryllup. I dette deltog nærmest kun ældre, og der var ikke Musik eller Dans den tredje Dag.

Indtraf der kort Tid før Brylluppet Dødsfald i Brudeparrets Familie, bortfaldt al Dans og Musik.

Naar der var Bryllup hos Husmanden, formede det sig i alt væsentligt paa samme Maade som hos Gaardmanden, kun var det ikke nær saa stort. Husmanden havde kun Barsellavet med. Han havde ligesom Gaardmanden en Storstue, der for det meste indtog Halvparten af hans Stuehus.

Storstuen hos Bonden svarede nærmest til Riddersalen paa Borgen. En saadan Storstue var i ældre Dage en Nødvendighed i ethvert Hus for at have Plads til Lavet, naar der skulde være Gilde.

Nye Tider.

Den første, der brød med det gamle Gildeslav i Sallinge, var Gaardmand N.N. Han var en Mand med nyere Anskuelser, og da han i 1882 holdt Bryllup, blev Lavet ikke taget med, men kun Familien og de nærmeste Naboer. Der havde ganske vist forud været gjort Tilløb til at bryde Lavet, uden at det lykkedes, men fra den Tid af maa Lavet regnes for brudt.

Nu til Dags er der intet regelmæssigt Gildeslav mere, enhver Mand har sin Skik for sig selv. De gamle Gildeslav er ikke mere, men naar vi ser tilbage til dem, staar de ligesom omgivet af en vis Eventyrglorie.

Begravelse.

Skulde der være Begravelse hos en Gaardmand, blev hele Bylavet bedt med. Skafteren var ved alle Gilder den, der besørgede Indbydelsen. Han gik til Gaard og Hus og indbød til Gildet og lod dem samtidig vide, paa hvilken Dag Føringen skulde finde Sted. Det skulde ske tredje Dag forud for Begravelsen. Føringen ved Begravelser var nærmest som ved Bryllupper, undtagen at der ikke førtes Øl, og Føringsgildet bestod kun i, at de der bragte Føringen kom ind og fik lidt at spise, samt Kaffe.

Paa Begravelsesdagen samledes hele Følget til Frokost. Liget laa som Regel paa Parade i Storstuen. I den varme Aarstid ogsaa undertiden i Loen.

Ved Begravelser var der ligesom ved Bryllupper Skaffer, Kokkekone, Forbordspiger og Skænkere, tillige fire Gravere der besørgede Gravningen paa Kirkegaarden og Ringningen.

Hen mod Middag samledes saa mange af Følget i Storstuen, som denne kunde rumme, Resten tog Opstilling udenfor i Gaarden, Degnen bad en Bøn, og en Salme blev sunget, hvorefter Laaget lagdes paa Kisten. Efter at den var baaet ud og sat paa en Vogn, ordnede hele Følget sig, og Ligtoget satte sig i Bevægelse. Bag efter Ligvognen, hvorpaa afdødes Ægtefælle altid sad ved Siden af Kusken, kom et større Følge til Fods, og efter dette fulgte en Række Vogne med kørende.

Var det en ung Pige eller Karl, der blev begravet, stadsede Byens unge Piger, d.v.s., at Pigerne gik i Procession foran Ligvognen med Kranse i Hænderne og strøede Grønt paa Vejen. Mange Gange blev Kransene ogsaa vædet med Taarer, thi Folk var forhen mere deltagende og bevægede end nu.

Ligkisten var sortmalet, og hele Følget klædt i Sort fra Top til Taa. Set paa Frastand tog hele Følget sig ud som et langt sort Tog.

Begravelsesgildet begyndte hen paa Eftermiddagen og varede ved til ud paa Aftenen. Traktementet var det samme som ved Bryllupper.

Næste Dags Eftermiddag var der Andendagsbegravelse. Var det en ældre, der blev begravet, var det nærmest de ældre, der første Dag deltog, og de yngre den anden Dag. Omvendt naar det var unge, der begravedes.

Barselgilde.

Var der i Sallinge ankommet en ny Verdensborger, var der forskellig Ting at iagttage. Alle Koner i Barsellavet ankom i de nærmeste Dage derefter en efter anden med Barselmad. Denne bestod i forskellige Retter. Nogle kom med Smørgrød, andre med Kødsuppe eller Sødsuppe, Havregrynssuppe, Kage etc. etc. Der kom Barselmad fra alle Gaarde og Huse i Lavet, ca. 16 Steder, og yderligere kunde der tillige ventes en Del fra Familie og lignende.

Var det nu f.Eks. Degnens Kone, der laa i Barselseng, kunde der ikke alene ventes Barselmad fra samme By, men tillige fra hele Sognet.

Den første Gang en Kone efter sin Nedkomst gik i Kirke, skulde hun læses ind. Derfra Benævnelsen "Kirkegangskoner". Kirkegangskonen indbød forud for Kirkegangen nogle Koner af Lavet til Offer. Disse samledes hos hende om Søndagen før Kirkegangen til Frokost, og efter denne tog de til Kirke. I Kirken tog de Plads i Vaabehuset, til Præsten kom ud og læste Kirkegangskonen ind. Efter Indlæsningen

fulgtes alle Konerne ad ind i Kirken og siden op at ofre.

Barselgildet fandt som Regel først Sted, naar Barnet var 6 - 8 Uger gammelt. I gamle nu længst forsvundne Dage hastede derimod alt Folk med at faa deres Børn døbt, særlig de der boede i Nærheden af Bakker og lignende Steder, da de var bange for, at Bjergfolkene skulde ombytte deres Barn, saa de skulde faa et Bjergbarn i Stedet for deres eget, noget der ikke lod sig gøre efter Daaben.

Før Barselgildet skulde der tages Bestemmelse om, hvem der som Gudmoder skulde holde Barnet over Daaben. Det blev som Regel en ung Pige af Familien, og endelig skulde der i Lavet udses en Kone til at følge med til Kirke for at give Barnet Die, en saakaldt Pattede. Brugen af Sut og Dieflasker var nemlig endnu tildels ukendt paa Landet. Alt hvad der præsteredes i den Retning var kun en Sukkerpat, der bestod af en linned Klud, hvori der var indsvøbt et Stykke Kandis. En tre-fire Mænd af Lavet eller Familien blev udtaget til Faddere, og efter at alt dette var besørget, blev der indbudt til Barselgilde. Fredagen forud for dette var der Føringsgilde, der kun bestod i, at de der kom med Føring samtidig blev trakteret med Spise.

Paa den Søndag, Daaben skulde finde Sted, samledes til Frokost Gudmoder, Pattede og Gudfædrene, og efter Daabshøjtiden i Kirken fulgte alle Mand af Lavet, der som Regel gik i Kirke samme Søndag, med at ofre. Naar en Mand var forhindret i selv at komme, sendte han sin Karl som Stedfortræder.

Ved selve Barselgildet om Eftermiddagen, hvori hele Barsellavet og Familien deltog, var Traktementet nærmest det samme som ved et Bryllup, dog med lidt færre Slags Steg. Gildet varede til lidt hen paa Aftenen.

Højtidsdragten

var altid blandt Bønder sort eller mørkeblaa Vadmelskofte for Mændene og for Kvinderne sort eller mørkeblaa Hvergarns- eller Damaskeskjole. Paa Landet var der dengang skarpt Skel paa Klædedragten mellem Bønder og Honoratiores; sidstnævnte bestod af Herremænd og Proprietærer, Præster og Lærere og enkelte andre, der alle tilsammen var iført Klædesdragter, medens Bønder altid var i deres hjemmelavede Tøj af Vadmæl og Hvergarn.